

POROČILO O SPREMLJANJU GLOBALNEGA IZOBRAŽEVANJA

2021

SREDNJA IN VZHODNA EVROPA,
KAVKAZ IN SREDNJA AZIJA

Inkluzija in izobraževanje:

VSI POMENI VSE

POVZETEK

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

Global
Education
Monitoring
Report

Network of Education Policy Centers

EUROPEAN AGENCY
for Special Needs and Inclusive Education

Inkluzija v izobraževanju je zaveza, ki je del 4. cilja trajnostnega razvoja (SDG). Ta proces zajema ukrepe, ki spodbujajo sprejemanje raznolikosti, gradijo občutek pripadnosti in temeljijo na prepričanju, da ima vsak človek vrednost in potencial. Izobraževalni sistemi se morajo odzivati na potrebe vseh učencev in raznolikosti učencev ne smejo dojemati kot oviro, ampak kot prednost. Zagotavljanje visokokakovostnih pogojev za inkluzivno izobraževanje je povezano z družbeno vključenostjo.

Ključna sporočila

V Srednji in Vzhodni Evropi, na Kavkazu in v Srednji Aziji je bil dosežen napredek pri zagotavljanju pravice do inkluzivnega izobraževanja.

- V zadnjih 20 letih so se stopnje izobraževanja, tudi med najvišjimi na svetu, hitro povečevale. Število otrok in mladostnikov, ki se ne šolajo, se je prepolovilo.
- Dva izmed treh izobraževalnih sistemov sta sprejela definicijo inkluzije, ki vključuje številne marginalizirane skupine.
- Države se odmikajo od medicinskega modela. Odstotek otrok s posebnimi potrebami v šolah s prilagojenim programom se je znižal z 78 % v letih 2005/06 na 53 % v letih 2015/16. Delež otrok v nastanitvenih ustanovah se je v enakem obdobju znižal za 30 %.
- Šolski podporni sistemi so postali širši in bolj fleksibilni. Izmed 30 analiziranih izobraževalnih sistemov jih 23 ponuja svetovanje in mentorstvo, 22 jih nudi učno pomoč, 21 pa pomoč specialistov in terapevtov.

Vendar je prehod k inkluziji vse prej kot zaključen.

- Številne države v tej regiji še vedno niso odpravile segregacije v izobraževanju, ki je bila nekoč zmotno obravnavana kot učinkovita rešitev. V splošnem je v Srednji in Vzhodni Evropi vsak tretji učenec s posebnimi potrebami še vedno vključen v šolo s prilagojenim programom.
- V Gruziji, Kirgiziji in Mongoliji je delež mladih s posebnimi potrebami v populaciji, ki se ne šola, dvakrat večji od deleža v šolajoči se populaciji.
- V 15 od 30 izobraževalnih sistemov so otroci sprejeti v šolo na podlagi medicinsko-psihološke ocene in drugih izbirnih postopkov.
- Kar na prvi pogled deluje kot inkluzivna pedagogika, pa je v resnici lahko le medicinsko osredotočanje na posebne potrebe. V Belorusiji se v mešanih razredih uporabljata dva učna načrta: standardni za splošno izobraževanje in drugi za šolanje s prilagojenim programom; skupno poučevanje je omejeno le na ozek nabor predmetov.
- Le vsak drugi učitelj v regiji se čuti pripravljenega za učenje v razredih, v katerih so otroci z različnimi sposobnostmi, in le vsak tretji učitelj se čuti pripravljenega učiti v večkulturnem okolju. Zaradi staranja učiteljev je ta potreba vse bolj pereča.

- Učence in starše je treba bolj vključiti v izobraževanje; le v Republiki Moldaviji so poročali o vključevanju učencev v oblikovanje učnega načrta. Pri oblikovanju politik se redko upošteva glas učencev.

Prisotne so še druge oblike segregacije in diskriminacije, ki preprečujejo inkluzijo.

- Približno 60 % mladih romske, aškalske in egipčanske narodnosti na Balkanu ni vključenih v srednješolsko izobraževanje. Pripadniki teh skupin so poleg tega nesorazmerno diagnosticirani kot osebe z motnjami in duševnem razvoju. Na Slovaškem je bilo leta 2018 kar 42 % vseh učencev v šolah s prilagojenim programom Romov.
- V Mongoliji 94 % najbogatejših učencev in le 37 % najrevnejših učencev zaključijo srednješolsko izobraževanje.
- Turčija, ki ima največje število beguncev na svetu, je v svoje javne šole sprejela več kot 600.000 Sirijcev, vendar 37 % sirskih beguncev še vedno ni vključenih v izobraževanje.
- V 22 od 30 izobraževalnih sistemov imajo ločene šole ali razrede za jezikovne manjšine. Ta vzporeden način izobraževanja pogosto deluje proti inkluziji.
- Enakopravnost spolov v izobraževanju je danes zelo aktualna tema. V številnih državah tradicionalni pogledi na spol krepijo spolne stereotipe.
- Le 7 izmed 23 držav ima politike ali akcijske načrte, ki eksplicitno naslavlajo in prepovedujejo ustrahovanje v šolah na podlagi spolne usmerjenosti in identitete.
- Med pandemijo COVID-19 je 76 % od 23 držav nudilo podporo učencem s posebnimi potrebami (npr. znakovni jezik v spletnih učnih programih), 52 % pa fleksibilne učne platforme, ki omogočajo učenje po lastnem tempu.
- Manj držav je ponudilo podporo pri dostopu do infrastrukture na odročnih področjih (43 %), zasnovalo učne materiale za govorce jezikov manjšin ali ponudilo dodatno podporo revnim gospodinjstvom (38 %).

Priporočila

Ob vstopu te regije v zadnje desetletje za doseg 4. cilja trajnostnega razvoja (SDG) je bilo oblikovanih naslednjih 10 priporočil. Ta priporočila upoštevajo globoko zakoreninjene ovire kot tudi priložnosti v okviru širšega spektra inkluzije.

1 Širitev razumevanja inkluzivnega izobraževanja: Vključevati mora vse učence – in vse pomeni vse.

Inkluzivno izobraževanje mora vključevati vse učence. Večina izobraževalnih sistemov v regiji je sprejela definicije inkluzije, ki prepoznavajo številne marginalizirane skupine poleg učencev s posebnimi učnimi potrebami ali invalidnostmi, vendar moramo to razširitev obsega dojemati le kot en korak do dokončne odprave kakršne koli kategorične ali skupinsko utemeljene definicije ali opredelitve učencev. Jasnost terminologije na vseh ravneh izvajanja je ključna.

2 Postaviti učence v središče: Inkluzija ni samo rezultat, ampak je v prvi vrsti proces in izkušnja.

Določeni učni materiali lahko dajo učencem občutek, da niso vključeni ali da so predstavljeni na stereotipen način. Poleg tega niso vključeni v oblikovanje učnega načrta. Z izjemo dijaških svetov v nekaterih državah najdemo le malo podatkov o tem, da se glas učencev upošteva ter v skladu z njim ukrepa. Pri prizadevanjih za kakovostno izobraževanje je potrebno upoštevati poglede vseh udeležencev. Pravica do dobrega telesnega in duševnega zdravja, veselja, varnosti in povezanosti z drugimi je prav tako pomembna kot pravica do učenja. Pozitivna klima v razredu, v katerem učitelji prepoznavajo in podpirajo trud učencev, je ključnega pomena. Občutek pripadnosti šoli in sovrstnikom je ključen, še posebej pri ranljivih otrocih, pri katerih je tveganje za izključenost večje.

3 Vključevanje skupnosti in staršev v smiselno posvetovanje. Inkluzije ni mogoče vsiliti od zgoraj.

Ključna ovira za doseganje inkluzije je pomanjkanje prepričanja, da je inkluzija možna in zaželeno. Starši, skrbniki, družine in skupnosti imajo lahko diskriminatoren odnos do spola, posebnih potreb, etnične ali verske pripadnosti, kar preprečuje ali izničuje prizadevanja za uvedbo inkluzivnih izobraževalnih reform. Nasprotno pa se starši ranljivih otrok lahko odločijo, da otroka ne bodo vpisali v redno šolo, saj imajo občutek, da takšna šola ne more poskrbeti za potrebe, ki jih ima njihov otrok. Vlade morajo omogočiti odprto komunikacijo za starše in skupnosti, da izrazijo svoje preference pri oblikovanju politik. Mnenja staršev je prav tako treba upoštevati pri sprejemanju odločitev, ki temeljijo na zdravstvenih in psiholoških ocenah; inkluzivne alternative morajo biti na voljo.

4 Omogočiti prostor za nevladne akterje, da izpostavijo in zapolnijo vrzeli: Zagotoviti, da delujejo v smeri istih ciljev inkluzije.

Organizirana civilna družba je odigrala vlogo temeljnega zagovornika in nadzornika glede pravice do inkluzivnega izobraževanja. Kampanje za ozaveščanje pomagajo spreminjati javno mnenje v korist inkluziji. Vlade bi morale ustvariti pogoje, ki bi nevladnim organizacijam omogočali nadzor nad uresničevanjem vladnih zavez in zastopanje tistih, ki so izključeni iz izobraževanja. Nevladne organizacije zapolnjujejo vrzeli v nujenju storitev, na pogodbeni ravni ali na lastno pobudo, zato morajo vlade prevzeti vodenje, vzdrževati dialog z nevladnimi organizacijami ter tako poskrbeti, da storitve teh organizacij vodijo v inkluzijo, dosegajo standarde ter da ne posnemajo dela drugih ponudnikov ali tekmujejo za omejena sredstva. Nevladne organizacije bi morale delovati trajnostno ter biti vključene in usklajene z državnimi strategijami, načrti in politikami.

5 Zagotavljanje sodelovanja med vladnimi službami, sektorji in ravnmi: Inkluzija v izobraževanju je le del družbene vključenosti.

Pri vladnih prizadevanjih za doseganje inkluzije je sodelovanje ključnega pomena. Ministrstva si delijo upravno odgovornost za inkluzivno izobraževanje in morajo sodelovati pri prepoznavanju potreb, izmenjevanju informacij in oblikovanju programov. Ministrstva v regiji pogosto sodelujejo na področju oblikovanja, izvajanja in koordinacije politik. Vendar je treba okrepiti izmenjavo podatkov, da se spodbudi zgodnje obravnave in ublaži vpliv negativnih izhodiščnih razmer na napredovanje šolanja in učenja. Za izvajanje inkluzije je potrebno vertikalno sodelovanje med centralnimi in lokalnimi organi. Usklajeni ukrepi za zagotavljanje kakovosti so ključnega pomena za doseganje uspešne prakse inkluzivnega izobraževanja.

6 Deljenje strokovnega znanja in sredstev: To je edini način za podpiranje prehoda k inkluziji.

Doseganje inkluzije je na več načinov izziv na področju upravljanja. Človeški in materialni viri za soočanje z raznolikostjo so bili zaradi dediščne ukrepov segregacije ponekod skoncentrirani in so posledično neenakomerno razporejeni. Potrebni so mehanizmi in spodbude, da bi jih ustrezno prerazporedili ter tako zagotovili rednim šolam strokovno podporo pri prehodu k inkluziji. Potrebna je tudi sprememba mehanizmov financiranja. Financiranje ločenega šolanja za otroke s posebnimi potrebami, ki je povezano z uradnimi odločitvami o družbenih in zdravstvenih storitvah, vodi do strateškega vedenja staršev, šol in lokalnih organov,

ki iščejo upravičenost do sredstev. Države morajo nameniti sredstva na podlagi prepoznanih potreb šol ali lokalnih organov po podpornih službah.

7 Vpeljava univerzalnega oblikovanja: Zagotoviti, da inkluzivni sistem izpolnjuje potencial vsakega učenca.

Preprost, a močan pojem univerzalnega oblikovanja je v izobraževanju povezan z oblikovanjem dostopnih šolskih zgradb za učence s posebnimi potrebami. Njegov pomen je bil razširjen tudi na opis fleksibilnih učnih okolij. Ogromen potencial podporne tehnologije za učence s posebnimi potrebami še ni bil v celoti izkoriščen. Toda osnovna ideja prilagodljivosti, ki bi omogočala premagovanje ovir v interakcijah znotraj izobraževalnega sistema, ne velja samo za obliko temveč tudi za vsebino. Vsi učenci bi se morali učiti po istem prilagodljivem, ustreznem in dostopnem učnem načrtu. Premagati je treba izzive, kako učbeniki odražajo enakopravnost spolov ali etnično identiteto. Prilagojeno ocenjevanje mora učencem pomagati, da dokažejo svoj napredek, in povečati možnosti za tiste s posebnimi izobraževalnimi potrebami.

8 Priprava, opolnomočenje in motivacija učiteljev in podpornega osebja: Vsi bi morali biti pripravljeni učiti vse učence.

Učitelji potrebujejo usposabljanja za inkluzijo, vendar ne kot specialistično izobraževanje, temveč kot temeljni element njihovega začetnega in stalnega izobraževanja. S tem bi preprečili ohranjanje zakoreninjenih pogledov in dojemanje učencev kot nezmožnih in nesposobnih za učenje. Kompetence, povezane z inkluzijo, niso vedno zahtevane za pridobitev licenc in certifikatov za poučevanje. Ravnatelji šol bi morali biti pripravljeni posredovati in oblikovati inkluzivno etiko šole. Podporno osebje pogosto primanjkuje ali pa ima premalo časa za nudenje podpore učiteljem in učencem. Asistenti ne smejo biti edini, ki nosijo odgovornost za učence, saj takšna praksa prispeva k segregaciji.

9 Zbiranje podatkov o in za inkluzijo s pozornostjo in spoštovanjem: Izogibanje označevanju, ki stigmatizira.

Osredotočanje prizadevanj na področju zbiranja podatkov o identificiranih skupinah pomaga, da tisti, ki so prikrajšani, postanejo vidni. Poleg tega pa lahko zmanjša pojav označevanja otrok, kar je lahko samoizpolnjujoče. Želja po podrobnih in zanesljivih podatkih ne sme imeti prednosti pred zagotavljanjem, da noben učenec ni oškodovan. Vsi otroci, ki se soočajo z ovirami pri inkluziji, ne pripadajo neki prepoznavni ali priznani skupini, nekateri pa pripadajo več skupinam. Informacijski sistemi za upravljanje izobraževanja bi morali zajemati vhodne podatke, procese, izhodne podatke in rezultate o vseh učencih za več načinov uporabe, ne le za dodelitev sredstev. Posvečati bi se morali spremljanju, kako učenci doživljajo inkluzijo, kot del okvira za zagotavljanje kakovosti in odgovornosti. Spremljanje bi moralo potekati na osnovi inkluzivne metodologije.

10 Vzajemno učenje: Prehod na inkluzijo ni lahek.

Inkluzija v izobraževanju predstavlja odmik od diskriminacije. Poteka in specifične poti tega prehoda ni mogoče določiti; vsaka družba lahko izbere svojo pot. Veliko pa se lahko naučimo z izmenjavo izkušenj na vseh ravneh, prek učiteljskih mrež in učnih skupnosti ali nacionalnih, regionalnih in globalnih platform. Priložnosti za dialog o politikah je treba uporabiti, da se izobraževalne sisteme spodbudi, da cenijo raznolikost kot nekaj, kar je vredno sprejeti z odprtimi rokami.

© UNESCO, 2021

Prva izdaja

Leta 2021 izdala

Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo

Mreža centrov za izobraževalno politiko (NEPC)

Evropska agencija za izobraževanje oseb s posebnimi potrebami in inkluzivno izobraževanje

Prevod: Paspартu Multilingual Translation Services

Grafično oblikovanje: Blossom

Postavitev strani: Blossom

Prelom: UNESCO

Naslovna fotografija: UNICEF/UNI42671/
Roger LeMoyne

Ta kratka različica regionalnega poročila Srednje in Vzhodne Evrope, Kavkaza in Srednje Azije za leto 2021 in vsi povezani materiali so na voljo za prenos na povezavi: Bit.ly/Eurasia2021inclusion

Ta publikacija je na voljo v odprtem dostopu pod licenco Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 3.0 IGO (CC-BY-SA3.0 IGO) (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>).

Z uporabo vsebine te publikacije se uporabnik strinja z upoštevanjem pogojev uporabe Unescovega prosto dostopnega repozitorija.

Ta licenca velja izključno za besedilno vsebino publikacije. Za uporabo kateregakoli materiala, ki ni jasno opredeljen kot last Unesca, je treba zaprositi za dovoljenje pri: publication.copyright@unesco.org.